

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 16 januari 2024

Mål nr

B 3014-23

PARTER

Klagande

1. Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

2. JB

3. LB

4. LiB

5. NB

6. RB

7. Dödsboet efter JB

2–7 företrädda av riksåklagaren

Motpart

ME

Ombud och offentlig försvarare: Advokat JN

SAKEN

Mord m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2023-03-30 i mål B 211-23

DOMSLUT

Hovrättens dom ändras på så sätt att Högsta domstolen

- dömer ME enligt 3 kap. 1 § brottsbalken för mord i stället för synnerligen grov misshandel,
- bestämmer påföljden till livstids fängelse samt
- förpliktar ME att betala skadestånd till
 - JB med 110 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022,
 - LB med 110 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022,
 - LiB med 110 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022,
 - RB med 110 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022,

- NB med 236 133 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022 och
- dödsboet efter JB med 49 825 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2022.

I övriga delar står hovrättens dom fast.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande med den anmärkningen att det såvitt avser bilder från den rättsmedicinska obduktionen är sekretessbestämmelsen i 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som ska fortsätta att vara tillämplig.

Sekretessbestämmelsen i 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsätta att vara tillämplig på de bilder från den rättsmedicinska obduktionen som har lagts fram bakom stängda dörrar vid huvudförhandlingen i Högsta domstolen.

Sekretessbestämmelsen i 21 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsätta att vara tillämplig på de bilder från brottsplatsundersökningen som har lagts fram bakom stängda dörrar vid huvudförhandlingen i Högsta domstolen.

JN ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av ME i Högsta domstolen med 56 961 kr. Av beloppet avser 30 258 kr arbete, 10 665 kr tidspillan, 4 646 kr utlägg och 11 392 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Riksåklagaren har yrkat att ME ska dömas för mord till fängelse på livstid. I andra hand har riksåklagaren yrkat att ME ska dömas för synnerligen grov misshandel och vållande till annans död, grovt brott, och under alla förhållanden till en strängare påföljd.

JB, LB, LiB, RB, NB och dödsboet efter JB har yrkat att de ska tillerkännas skadestånd i enlighet med tingsrättens domslut.

ME har motsatt sig att hovrättens dom ändras men har vitsordat målsägandenas skadeståndsyrkanden som skäliga i och för sig.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 8.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. JB och ME var ett par och bodde tillsammans på hans fastighet på landet utanför Hudiksvall. Båda hade vuxna barn från tidigare relationer. Hon arbetade som enhetschef inom äldreomsorgen och han som traktormekaniker.
2. På kvällen den 8 juli 2022 besökte paret ett par restauranger inne i Hudiksvall tillsammans. De åkte hem vid olika tillfällen. JB kom hem först.
3. Enligt ME vaknade han på morgonen den 9 juli 2022 och upptäckte att JB låg livlös i sängen. Efter att han hade burit henne till badrummet och duschat henne försökte han nå olika anhöriga per telefon och fick till sist kontakt med sin mor och hennes make. Moderns make kontaktade polisen. Det konstaterades att JB var avliden. ME har uppgett att han på grund av alkoholberusning inte har några minnen av vad som inträffat på fastigheten efter hemkomsten.
4. ME åtalades för mord enligt följande gärningsbeskrivning.

ME har den 9 juli 2022 i bostaden på H 49, Forsa, Hudiksvalls kommun, med våld berövat JB livet genom att slå, sparka, knuffa eller utöva annat våld mot henne.

Våldet har orsakat bl.a. följande skador

- blödningar under hårda hjärnhinnan och spindelvävshinnan,
- traumatiska hjärnskador i storhjärnan,
- tio revbensfrakturer,
- sårskada på vänstra lungans underlob,
- skador och frakturer på ryggraden,
- näsbensbrott och näsblod,
- söndertrasning och blödning i högra binjuremärgen, binjurebarken och kringliggande fettvävnad,
- skada på mjälten,
- blåmärken på stora delar av kroppen bl.a. på båda öronen, kring båda ögonen, i ansiktet, halsen, armarna, benen, fötterna och yttre könsorganen,
- rödaktiga missfärgningar på stora delar av kroppen, bl.a. i hårbotten, i ansiktet, på halsen, bålen, högra ljumsken och yttre könsorganen,
- underhudsblödningar i huvudsvål, vid inre och yttre blygdläppar, på ansiktet, halsen, nacken och bålen,
- slemhinneskador på yttre könsorgan,
- blödning i tungans muskulatur, och
- blödningar i halsens mjukdelar mot kroppens baksida och i högra ländmuskeln.

JB har avlidit till följd av traumatiska hjärnskador i storhjärnan.

ME begick gärningen med uppsåt.

5. Åklagaren yrkade alternativt ansvar för synnerligen grov misshandel och vållande till annans död, grovt brott, enligt samma gärningsbeskrivning men med vissa tillägg av omständigheter av betydelse för gärningarnas kvalificering.

6. Tingsrätten fann styrkt att ME genom att slå, sparka, knuffa och utöva annat våld mot JB hade orsakat henne samtliga skador som angetts i åtalet. Vidare ansåg tingsrätten det utrett att JB hade avlidit till följd av traumatiska

skador i storhjärnan. Tingsrätten dömde ME för mord till livstids fängelse samt förpliktade honom att betala yrkade skadestånd till målsägandena.

7. Hovrätten har gjort samma bedömning avseende vilket våld ME har utövat mot JB och de skador detta våld föranlett. Hovrätten har dock ansett att även om den mest sannolika dödsorsaken har varit skadorna i storhjärnan finns det visst utrymme för att döden kan ha orsakats av förgiftning av läkemedlet fluoxetin som funnits i JB:s blod. Enligt hovrätten kan det inte anses ställt utom rimligt tvivel att JB har avlidit till följd av de skador i storhjärnan som ME tillfogat henne. Hovrätten har dömt ME för synnerligen grov misshandel och för detta och vissa andra brott bestämt påföljden till fängelse i sju år. Hovrätten har ogillat målsägandenas skadeståndsyrkanden.

Målet i Högsta domstolen

8. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med den utgångspunkten att ME uppsåtligen med våld, på tid och plats som anges i åtalet, har tillfogat JB de skador som anges i åtalet.

9. Målet i Högsta domstolen rör huruvida det våld ME har utövat och de skador detta har medfört har orsakat JB:s död.

Den rättsliga regleringen

Mord

10. Den som berövar annan livet, döms för mord till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid. Som skäl för livstids fängelse ska det särskilt beaktas om gärningen föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös. (Se 3 kap. 1 § brottsbalken.)

Vållande till annans död

11. Den som av oaktsamhet orsakar annans död, döms för vållande till annans död till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Är brottet grovt, döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag. (Se 3 kap. 7 § brottsbalken.)

Straffrättsligt orsakssamband

12. Enligt mordbestämmelsen krävs för ansvar att någon har berövat annan livet. I det ligger ett krav på samband mellan gärningsmannens handlande och dödens inträffande. Motsvarande krav finns i bestämmelsen om vållande till annans död där det som straffbeläggs är att ha orsakat annans död. Även många andra brottsbeskrivningar kräver någon form av orsakande.

13. I grunden är det en bevisfråga huruvida gärningsmannens handlande haft en viss effekt. Det är åklagaren som ska bevisa att orsakssamband föreligger. Beviskravet är detsamma som för brottmål i allmänhet. Det ska alltså vara ställt utom rimligt tvivel att orsakssamband finns.

14. Orsaksbedömningen är ofta enkel att göra och bygger då på rena förnuftsresonemang. I vissa fall kan det dock vara en svårare bedömning som kräver hjälp från experter inom relevant område, t.ex. rättsmedicin. Synen på vad som är orsakssamband och uttryckssätten kan variera mellan olika områden. Ansvar för bedömningen av om det finns ett rättsligt relevant orsakssamband ligger alltid på rätten. Det kan vid den bedömningen vara nödvändigt att tolka det som har uttryckts av experten för att rätten ska kunna bedöma om det juridiskt sett är fråga om orsakssamband eller inte.

15. En situation som kan inträffa är att den tilltalades handlande utgör en av flera möjliga orsaker till den effekt som måste inträda för att straffbudet ska bli tillämpligt. För straffansvar är det då tillräckligt att det agerande som läggs den tilltalade till last har utgjort en bidragande orsak till följderna. Det krävs inte att det har varit den enda orsaken till följderna eller att det varit huvudorsaken. (Jfr Petter Asp m.fl., Kriminalrättens grunder, 2013, version 2, Juno, s. 80 f., Nils Jareborg, Straffrättens gärningslära, 1995, s. 95 ff. och Ivar Strahl, Allmän straffrätt i vad angår brotten, 1976, s. 57 ff.)

16. Det måste vara ställt utom rimligt tvivel att gärningen har bidragit till följderna. Om något annat har varit den enda orsaken till det inträffade föreligger inte orsakssamband mellan den tilltalades handlande och effekten.

17. Det straffbara området avgränsas i övrigt bl.a. av att gärningsmannens handlande måste vara av beaktansvärt slag i förhållande till straffbestämmelsen; det får inte vara fråga om alltför avlägsna åtgärder i förhållande till följderna. Ytterligare en avgränsning består i kravet på uppsåt eller – för vissa brott – oaktsamhet hos gärningsmannen.

Bedömningen i detta fall

Frågan om orsakssamband

18. Utgångspunkten för Högsta domstolens bedömning är att ME uppsåtligt med våld, på tid och plats som anges i åtalet, har tillfogat JB de skador som anges i åtalet (se p. 8).

19. Frågan för Högsta domstolen är om MEs handlande har orsakat JB:s död. Det krävs inte att hans handlande har varit den enda orsaken eller att det varit huvudorsaken. Det är tillräckligt att hans våldsutövning och följderna av den har varit en bidragande orsak till att JB avled. (Se p. 15 och 16.)

20. I rapporten över den rättsmedicinska obduktionen anges under rubriken Dödsorsak följande. Den neuropatologiska undersökningen påvisade traumatiska hjärnskador (DAI) i storhjärnan som bedöms ha orsakat döden. De omfattande revbensskadorna samt fluoxetin- och alkoholpåverkan kan ha bidragit till dödsfallet.

21. Av två rättstoxikologiska yttranden som hämtats in framgår följande. Fluoxetin är en antidepressiv substans som bl.a. förekommer som aktiv substans i läkemedel. Koncentrationen av fluoxetin i JB:s blod var hög. Hon hade även etanol i blodet, något som i viss utsträckning kan ha förstärkt den negativa effekten av fluoxetinet. Utifrån endast en koncentration är det inte möjligt att avgöra hur någon påverkats eller om det uppstått biverkningar. Huruvida koncentrationen är dödlig är en bedömning som bör göras tillsammans med övriga omständigheter och obduktionsfynd. På populationsnivå talar studier för att fluoxetin är förenad med en förhållandevis låg risk för allvarliga utfall. Bland 365 avlidna personer som bedömts inte utgöra förgiftningsfall – och som alltså hade avlidit av andra orsaker – hade 31 personer en koncentration av fluoxetin i blodet motsvarande den som fanns i JB:s blod eller högre. Det är således så att det inte går att med säkerhet säga att en så hög fluoxetin-koncentration är dödlig.

22. Den rättsläkare som varit huvudansvarig för obduktionen har i förhör uttalat följande. Den primära dödsorsaken har varit de svåra hjärnskadorna i storhjärnan. Obduktionsresultatet utvisar att JB varit vid liv under minst 35 minuter efter det att hon orsakades skadorna i storhjärnan. Av de rättstoxikologiska yttrandena framgår att på populationsnivå är fluoxetin inte ett påtagligt farligt ämne. På individualnivå går det inte att utesluta att den dos fluoxetin JB har haft i blodet har kunnat vara dödlig. Rättsläkarens bedömning är emellertid den som framgår av obduktionsrapporten, dvs. att det är skadorna i storhjärnan som har orsakat döden men att de omfattande

revbensskadorna samt fluoxetin- och alkoholpåverkan kan ha bidragit till dödsfallet.

23. Högsta domstolen konstaterar att det är klarlagt att JB var vid liv medan misshandeln mot hennes huvud pågick och att hon alltså inte hade avlidit dessförinnan på grund av intaget av fluoxetin. Att fluoxetinförgiftning, förstärkt av alkoholintag, skulle ha medfört att hon avlidit vid just det tillfälle som skedde om hon inte också hade utsatts för omfattande våld och fått de skador som detta medförde framstår som helt osannolikt. Den medicinska utredningen ger inte utrymme för någon annan slutsats än att de hjärnskador i storhjärnan som följt av det våld som ME utövat har varit en i vart fall bidragande orsak till JB:s död. Det är därmed ställt utom rimligt tvivel att det finns ett orsakssamband mellan våldsutövningen och dödsfallet.

Uppsåt och rubricering

24. Riksåklagaren har gjort gällande att ME i gärningsögonblicket har haft insikts- eller likgiltighetsuppsåt till att JB skulle avlida till följd av misshandeln.

25. När det gäller hur händelseförloppet har utspelat sig är det främsta bedömningsunderlaget skadebilden på JB. De mycket omfattande skadorna på stora delar av hennes kropp visar att ME har utövat mycket och allvarligt våld mot henne. Våldet mot hennes huvud, som måste ha innefattat att han dunkade hennes huvud mot ett hårt underlag, har varit av synnerligen omfattande karaktär. Även i övrigt har det varit fråga om en svår misshandel, som bl.a. orsakade tio revbensbrott. Efter att ME genom misshandeln hade tillfogat JB allvarliga och omfattande skador har han inte tillkallat ambulans eller annars gjort något för att skaffa hjälp till henne.

26. Sammantaget utvisar händelseförloppet visserligen inte med säkerhet att ME i gärningsögonblicket har insett att JB skulle avlida till följd av misshandeln. Det råder dock ingen tvekan om att han måste ha insett att det

fanns en risk för den följderna och att han var helt likgiltig inför den riskens förverkligande. Han har således haft uppsåt att beröva JB livet.

27. Gärningen har karaktäriserats av stor brutalitet och ska redan av det skälet rubriceras som mord.

Straffmätning

28. ME har gjort sig skyldig till mord, olaga tvång och tre fall av misshandel. Den påföljd som nu döms ut ska även avse en tidigare dom avseende misshandel. Det är straffvärdet för mordet som har avgörande betydelse för straffmätningen.

29. Som framgått har JB genom gärningen som orsakade hennes död tillfogats omfattande och allvarliga skador. Skadebilden talar för att våldet har varit kraftigt och att förloppet inte kan ha varit kortvarigt. I den utsträckning hon var vid medvetande under våldsutövningen och fram till dess att hon avled måste skadorna ha inneburit svåra smärtor och stark dödsångest för henne. Gärningen måste sammantaget bedömas ha inneburit svårt lidande för JB.

30. Gärningen har riktats mot en närstående i hennes hem och är därmed särskilt hänsynslös. Till det kommer att ME inte har gjort något för att tillkalla hjälp efter misshandeln.

31. Nu angivna omständigheter talar med styrka för att straffvärdet för brottet är livstids fängelse. Mot den bedömningen talar endast det förhållandet att ME bedöms ha haft likgiltighetsuppsåt – och alltså inte avsikts- eller insiktsuppsåt – i förhållande till JB:s död. Det har dock inte varit fråga om en impulshandling med hastigt förlopp som resulterat i döden. I stället har det handlat om en brutal misshandel med omfattande trubbigt våld mot i stort sett hela kroppen och huvudet som måste ha pågått under en beaktansvärd tidsrymd. Det är inte heller fråga om en enstaka händelse; det är utrett att ME har misshandlat JB vid flera tidigare tillfällen.

32. Vid en sammanvägd bedömning av omständigheterna kring gärningen framstår denna som så kvalificerat allvarlig att den motiverar ett livstidsstraff.

Skadestånd

33. Eftersom ME döms för mord på JB ska han betala skadestånd till målsägandena. De yrkade beloppen är vitsordade.

Slutsats

34. ME ska dömas för mord till livstids fängelse samt förpliktas att betala skadestånd till målsägandena. Hovrättens dom ska ändras på detta sätt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Svante O. Johansson, Dag Mattsson, Malin Bonthron (referent), Johan Danelius och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Josefin Odelid